

PASSIE VOOR BACH

Ensemble Himmelsburg

Con Amore

ZONDAG 11 DECEMBER 2022

11:00 UUR GROTE KERK **ENSCHEDÉ**

16:00 UUR GROTE KERK **STEENWIJK**

Griet De Geyter sopraan

Carla Leurs solo-viool

Erna de Koning oboe d'amore

Pieter Dirksen klavecimbel en muzikale leiding

programma

J.S. Bach (1685-1750)

Concerto voor oboe d'amore, strijkers en b.c. in A gr.-t. BWV 1055R (ca. 1723)
Allegro – Larghetto – Allegro ma non troppo

uit: **Clavier-Büchlein für Anna Magdalena Bach** (v.a. 1725)
Willst du dein Herz mir schenken (Aria di Giovannini) BWV 518

Concerto voor viool, strijkers en b.c. in g kl.-t. BWV 1056R (ca. 1722)
[Allegro] – Largo – Presto

Cantate *Weichet nur, betrübte Schatten* (1718-1723?)
voor sopraan, hobo, strijkers en b.c. BWV 202

Ensemble Himmelsburg

Griet De Geyter sopraan

Erna de Koning hobo, oboe d'amore

Carla Leurs solo-viool, viool 1

Janne Sörensen, Melanie Jansen viool

Meintje de Roest altviool

René Geesing cello

Erik Olsman contrabas

Pieter Dirksen klavecimbel en muzikale leiding

Griet De Geyter

Sopraan Griet De Geyter studeerde aanvankelijk zang en blokfluit aan het Lemmensinstituut in Leuven en zette haar zangstudie daarna voort aan de Nationale Opera Academie in Amsterdam en het Koninklijk Conservatorium Den Haag. De Geyter is een gevestigde naam in de internationale muziekwereld. Zij is thuis in het hele oratorium- en concertrepertoire van Vivaldi tot Mahler maar vooral in werken van Bach wordt haar kleurrijke stem geprezen.
Meer info: www.grietdegeyter.be

De serie *Passie voor Bach* is een co-productie van Wilminktheater en Muziekcentrum Enschede en Phion, Orkest van Gelderland & Overijssel. Ensemble Himmelsburg, dat vernoemd is naar de slotkerk in Weimar waar Bach enkele jaren werkte, is samengesteld uit Phion-musici met een diepe passie voor Bach, aangevuld met violsoliste Carla Leurs en klavecijnist en organist Pieter Dirksen, die tevens de muzikale leiding heeft.

Con Amore - Over Johann Sebastian en Anna Magdalena Bach

Zomer 1720. Johann Sebastian Bach, de 35-jarige kapelmeester aan het hof van Köthen, keert terug van een dienstreis naar Karlsbad. Bij thuiskomst verneemt hij dat zijn echtgenote Maria Barbara is gestorven en reeds begraven is. De weduwnaar blijft met vier jonge kinderen achter, in diepe rouw gehuld. Daar komt een jaar later plotseling een einde aan. Zijn werkgever, prins Leopold, heeft een zeer getalenteerde 'Singejungfer' aangenomen als 'Hof-Cantatrice'. De twintigjarige sopraan heet Anna Magdalena Wilcke en zij is de jongste dochter van een hoftrumpettist uit Weißenfels. Bach raakt in de ban van de jongedame en niet alleen vanwege haar prachtige stem en haar aanzienlijke muzikale kennis en kunde. Op 3 december 1721 treden ze in het huwelijk met een bescheiden ceremonie in het slot van hun werkgever.

Het is mogelijk dat bij deze gelegenheid de intieme huwelijkscantate **Wachet nur, betrübte Schatten BWV 202** voor sopraan-solo heeft geklonken. In de openingsaria horen we hoe de kou en winterse winden worden verdreven door de komst van de lente. Het is verleidelijk om hierin een afspiegeling te zien van Bachs gevoelens gedurende het afgelopen jaar. Het is nog verleidelijker om te denken dat Anna Magdalena haar eigen bruidscantate uitvoerde. Het is helaas een feit dat we niet weten wanneer de cantate ontstond, wie de tekst schreef en voor welke bruiloft hij bestemd was. De bescheiden bezetting met één sopraan, hobo en strijkers wijst op een huwelijk in de hogere burgerlijke klasse. Voor een adellijke bruiloft zou Bach de nodige toeters en bellen uit de kast hebben getrokken. De cantate beschrijft hoe in het voorjaar zelfs de zonnegod Phoebus op vrijersvoeten gaat en hoe Amor en de lentegodin Flora zich verheugen over

zoveel liefde, die hopelijk bestendig is dan haar vergankelijke bloemenpracht. De drie aria's tussen de hoekdelen kennen steeds een ander solo-instrument: cello, hobo en viool, zodat ondanks de bescheiden bezetting een heel gevarieerd geheel ontstaat. Verder weten we hoegenaamd niets over deze compositie. We mogen ons gelukkig prijzen dat deze schitterende muziek überhaupt bewaard is gebleven. Dat danken we aan de dertienjarige orgelstudent Johannes Ringk, die in 1730 een afschrift maakte van deze cantate. Die bevond zich waarschijnlijk in de collectie van zijn leraar Johann Peter Kellner, die bevriend was met Bachs oudste zoon Wilhelm Friedemann.

Voor zover we uit de bronnen kunnen afleiden was het huwelijk van Johann Sebastian en Anna Magdalena harmonieus en 'con amore'. Om de laatste regel van de huwelijkscantate in herinnering te roepen ontloken aan hun liefde in ieder geval vele bloemen. In 19 jaar tijd kreeg het echtpaar 13 kinderen. Veel muziekliefhebbers hebben zich afgevraagd hoe druk het wel niet geweest moet zijn bij de familie Bach thuis, met al die kinderen uit het eerste en tweede huwelijk. Allereerst moeten we constateren dat van de dertien kinderen die Anna Magdalena kreeg, er maar liefst zeven voor hun vijfde levensjaar overleden. Daarnaast gingen de jongens al rond hun 12de in de leer bij collegamusici of meesterambachtslieden. In de regel waren er naast het ouderpaar vijf kinderen in huis, afgezien van een of twee inwonende leerlingen. Daarmee was het huishouden van de familie Bach, die zich in 1723 in Leipzig vestigde, niet veel groter dan dat van andere middenklasse burgers in Midden-Duitsland. Anna Magdalena was eindverantwoordelijk voor de huishouding en de gezinsuitgaven,

toelichting

maar zij verrichte geen huishoudelijke taken want daarvoor beschikte de familie over één of twee dienstbodes. De oudste dochters hielden een oogje in het zeil wat betreft de kleintjes en voor de pasgeboren kinderen werd een voedster ingehuurd.

Anna Magdalena was, net als andere echtgenotes van zelfstandige ondernemers in de achttiende eeuw, nauw betrokken bij de activiteiten van haar man. In een brief aan een vriend vertelt Bach terloops dat zijn vrouw 'gar einen sauberen Soprano singet', wat feitelijk wil zeggen dat zij op professioneel niveau zong. In haar jeugd in Weißenfels kreeg zij waarschijnlijk zangles van de internationaal beroemde primadonna La Paulina en we weten dat zij een aantal keer met Bach meereisde om concerten te geven buiten Leipzig.

Dat zij ook een prima klavierspeelster was, blijkt uit het *Clavier-Büchlein* dat Bach haar in 1722 schonk en waarin hij zijn *Franse Suites* noteerde, werken waarvoor de speler over aanzienlijke vaardigheden dient te beschikken. Ten behoeve van het muziekonderwijs aan haar kinderen hield zij vanaf 1725 een tweede muziekboek bij, waarin naast eenvoudige composities van haar kinderen ook instrumentale en vocale 'tophits' genoteerd zijn. Zoals de **Aria di Giovannini**. Dit liedje over heimelijke liefde is wellicht van de hand van de Italiaanse violist Giovannini, die vanaf 1739 in Berlijn werkzaam was. Het kon in de familiekring voor lesdoeleinden of ter vermaak worden uitgevoerd. Aan de grote hoeveelheid composities van Bach die overgeleverd zijn in het handschrift van Anna Magdalena valt af te leiden dat zij een van de belangrijkste kopiïsten was van de firma Bach. Tijdens Bachs leven zal zij ook bij de muziekhandel van haar man behulpzaam zijn geweest. Nog enkele jaren na zijn dood konden

musici en liefhebbers bij de 'verwitwete *Frau Capellmeisterin Bach*' prachtige klavecimbels, andere muziekinstrumenten en partituren huren of kopen.

De beide concerten die vandaag op het programma staan zijn tot ons gekomen als onderdeel van een reeks van zes concerten voor klavecimbel en strijkers die Bach in 1738 of 1739 aan het papier toevertrouwde en die waarschijnlijk door hem uitgevoerd zijn met zijn Collegium Musicum tijdens openbare zondagmiddagconcerten in Leipzig en die hij wellicht ook graag tijdens een voorgenomen bezoek aan Dresden wilde presenteren.

Het **concerto in A-groot BWV 1055** begon zijn bestaan ruim 15 jaar eerder, waarschijnlijk als concert voor *oboe d'amore*. Deze iets lager gestemde 'liefdes'-hobo, dankt zijn naam aan de warme klank die het voortbrengt. Het instrument was erg populair in Leipzig in de jaren 1720 en Bach gebruikt het tot 1730 regelmatig in zijn cantates, passionen en in dit concert. De grote aantrekkingskracht van dit concert is gelegen in de zangerige lijnen in alle drie de delen. Het eerste en laatste deel van het **concerto BWV 1056** vormen de hoekdelen van een vioolconcert in g-klein dat Bach schreef aan het einde van zijn dienstverband in Köthen. Onderzoek heeft uitgewezen dat het fraaie en zangerige middendeel oorspronkelijk geen deel uitmaakte van dit concert. Het is geïnspireerd op het openingsandante van Telemanns fluitconcert TWV 51:G2, dat Bach eveneens verwerkte in zijn cantate BWV 156 en dat qua sfeer perfect past bij het thema 'con amore' van deze editie van *Passie voor Bach*.

Ben Coelman, 2022

liedteksten

Aria di Giovannini, BWV 518

Willst du dein Herz mir schenken,
So fang es heimlich an,
Dass unser beider Denken
Niemand erraten kann.
Die Liebe muss bei beiden
Allzeit verschwiegen sein,
Drum schließ die größten Freuden
In deinem Herzen ein.

Behutsam sei und schweige
Und traue keiner Wand,
Lieb' innerlich und zeige
Dich außen unbekannt.
Kein' Argwohn musst du geben,
Verstellung nötig ist.
Genug, dass du, mein Leben,
Der Treu' versichert bist.

Zu frei sein, sicher gehen,
Hat oft Gefahr gebracht.
Man muss sich wohl verstehen,
Weil ein falsch Auge wacht.
Du musst den Spruch bedenken,
Den ich zuvor getan:
Willst du dein Herz mir schenken,
So fang es heimlich an.

Cantate Weichet nur, betrübte Schatten, BWV 202

1. Aria

Weichet nur, betrübte Schatten,
Frost und Winde, geht zur Ruh!
Florens Lust
Will der Brust
Nichts als frohes Glück verstaten,
Denn sie trägt Blumen zu.

2. Recitativo

Die Welt wird wieder neu,
Auf Bergen und in Gründen
Will sich die Anmut doppelt schön verbinden,
Der Tag ist von der Kälte frei.

3. Aria

Phoebus eilt mit schnellen Pferden
Durch die neugeborne Welt.
Ja, weil sie ihm wohlgefällt,
Will er selbst ein Buhler werden.

4. Recitativo

Drum sucht auch Amor sein Vergnügen,
Wenn Purpur in den Wiesen lacht,
Wenn Florens Pracht sich herrlich macht,
Und wenn in seinem Reich,
Den schönen Blumen gleich,
Auch Herzen feurig siegen.

5. Aria

Wenn die Frühlingslüfte streichen
Und durch bunte Felder wehn,
Pflegt auch Amor auszuschleichen,
Um nach seinem Schmuck zu sehn,
Welcher, glaubt man, dieser ist,
Dass ein Herz das andre küsst.

6. Recitativo

Und dieses ist das Glücke,
Dass durch ein hohes Gunstgeschicke
Zwei Seelen einen Schmuck erlanget,
An dem viel Heil und Segen pranget.

7. Aria

Sich üben im Lieben,
In Scherzen sich Herzen
Ist besser als Florens vergängliche Lust.
Hier quellen die Wellen,
Hier lachen und wachen
Die siegenden Palmen auf Lippen und Brust.

8. Recitativo

So sei das Band der keuschen Liebe,
Verlobte Zwei,
Vom Unbestand des Wechsels frei!
Kein jäher Fall
Noch Donnerknall
Erschrecke die verliebten Triebe!

9. Aria

Sehet in Zufriedenheit
Tausend helle Wohlfahrtstage,
Dass bald bei der Folgezeit
Eure Liebe Blumen trage!

Alle concerten in de serie Passie voor Bach

In de serie *Passie voor Bach* staat het meesterschap van Bach in al zijn facetten centraal. De concerten worden uitgevoerd door Ensemble Himmelsburg; Phion-musici met een diepe passie voor Bach, aangevuld met violsoliste Carla Leurs en klavecijnist en organist Pieter Dirksen, die tevens de muzikale leiding heeft. Het ensemble is vernoemd naar de beroemde slotkerk in Weimar waar Bach enkele jaren werkte. Op vier zondagen draagt het ensemble Bachs meesterschap uit in De Grote Kerk van Enschede en de Grote Kerk Steenwijk.

26.02.2023

Passie voor Bach - Serenade voor Leopold dl. 2

Tussen 1717 en 1723 was Bach kapelmeester aan het hof van de muziekminnende prins Leopold von Anhalt-Köthen. Uit deze periode hoor je onder meer een vorstelijke serenade en het Violconcert in a.

26.03.2023

Passie voor Bach - Dubbelconcerten van Bach en Telemann

In dit derde concert hoor je werken van Bach en zijn muzikale vriend Telemann. Je hoort onder meer het beroemde Concert in c-klein BWV 1060R voor hobo en viool en het Concert voor 2 violen in d-klein BWV 1043.

07.02.2023

Passie voor Bach – Jauchzet Gott

In het laatste concert in de serie hoor je werken van Bach en Pisendel. Je hoort onder meer de Cantate 'Jauchzet Gott in allen Landen', BWV 51 en het Violconcert in g van Pisendel.

Orkest van
Gelderland
& Overijssel

De serie *Passie voor Bach* is een co-productie van Phion, Orkest van Gelderland & Overijssel en Wilinktheater en Muziekcentrum Enschede.